

Quan la diversitat religiosa es treballa a l'aula: una conversa

–Teresa Dalmau, Maria Fradera, Núria Monteis, Carme Puigderrajols–

(article publicat a: *Perspectiva Escolar*, nº 388)

Parlem de les religions a l'aula: hi ha escoles en què el treball pel coneixement de la diversitat religiosa és una realitat en marxa. Un dissabte al matí, ens reunim quatre mestres per parlar-ne, i per parlar-vos-en: com van ser els inicis, què és el que ens va dur a fer aquesta opció, com ho vivim, reptes, fruits, mancances, necessitats... Escoles públiques, escoles concertades... Com veureu tot seguit, cadascuna de nosaltres treballa en un model diferent d'escola. El denominador comú és participar en un grup de treball al CETR (a Barcelona), compartint inquietuds i feina des de fa més de deu anys; un itinerari de recerca que va prenent forma en alguns recursos concrets (i des de fa uns mesos, comencen a sortir a la llum en el web www.otsiera.com).

Som Teresa Dalmau, Núria Monteis i Carme Puigderrajols, mestres en actiu, en conversa amb la Maria Fradera, coordinadora de l'equip de treball. Fer aquesta mirada en perspectiva ha resultat un exercici ben interessant.

D'on venim, què fem

Comença la primera roda la Teresa Dalmau, mestra d'una escola concertada aconfessional, de Barcelona.

Teresa: Després d'un procés de reflexió del claustre de Primària, l'escola va decidir oferir cultura religiosa, com a opció lliure, de tercer a sisè. Quan ja feia un any que es feia l'assignatura, em van proposar si me'n volia fer càrrec. Si hagués estat l'assignatura "confessional" tinc clar que no ho hauria agafat, però una aproximació així, des de la pluralitat, em va semblar que era un repte que valia la pena. Fa vint-i-cinc anys d'allò! Aleshores no hi havia materials, ni jo estava formada... partia de zero! Vaig buscar, llegir, anava a xerrades... Realment vaig viure moments difícils, no donava l'abast, creant la programació i el material sobre la marxa! Després varen venir els cursos d'introducció a les religions aquí al CeTR, començar a treballar plegades i desenvolupar recursos... Ja va ser tota una altra cosa.

Maria: Ho recordo molt bé. Vas aparèixer ben bé des de l'inici del centre, el curs 1999-2000, i de seguida et vam "enganxar"!

Pren la paraula la Carme Puigderrajols, llicenciada en Pedagogia; actualment imparteix l'assignatura de Religió catòlica a tres escoles públiques de l'àmbit del Bisbat de Girona.

Carme: Jo us vaig conèixer al Fòrum 2004, a finals d'estiu, al Parlament de les Religions, en un taller sobre "les religions a l'aula", o una cosa així, on ja vàreu presentar una mostra de possibles materials. Vaig començar a donar l'assignatura de Religió l'any 90, quan em van proposar una suplència que es va convertir en fixa; al 95 una segona escola i després una tercera. Em vaig anar formant sobre la marxa, amb cursos al seminari, on vaig trobar de tot, també professorat obert. Jo no sabia res de religions, però el

programa que havia de donar no em satisfia, notava que les criatures mereixien una altra cosa. Em vaig posar a buscar, i així va ser com vaig anar a parar al Fòrum; després em vaig apuntar al seminari que vàreu oferir aquí, "El fet religiós a l'escola plural", d'on van néixer les trobades periòdiques dels dissabtes... i fins avui!

Mica en mica vaig anar introduint canvis en el programa, fent-hi entrar el coneixement de la diversitat religiosa i una dinàmica més centrada en la recerca, la reflexió, el diàleg, l'intercanvi... Fins que hi va haver un moment en què vaig tenir clar que el que fèiem a l'aula no tenia a veure amb una opció particular, sinó que era un aprenentatge per a la vida real, amb molt de sentit per a totes les criatures. I així ho vaig plantejar. Va ser, més o menys, el curs 2007-2008. Vaig sol·licitar, a totes tres escoles, convocar un claustre sobre aquest tema; allà vaig explicar el que feia i vaig proposar no dividir els grups, fer un oferiment per a tot l'alumnat. Les respostes varen ser diferents. En un centre s'ha mantingut la separació dels grups; en els altres dos, amb variants, tinc cursos amb sessions compartides, amb tot el grup, i altres en les quals es manté la separació (sobretot a cinquè i sisè). Entenc que no és fàcil, perquè hi ha d'haver un acord explícit de totes les famílies. Només que hi hagi una família que no en vulgui sentir a parlar, tenen dret a demanar que es mantingui la separació de grups. Tinc preparat un full explicatiu de l'orientació, dels objectius, dels continguts que treballem, però sóc conscient que estem demanant un canvi de mentalitat. I això no es fa d'un dia per l'altre!

Tanca aquesta primera roda la Núria Monteis, mestra i llicenciada en Teologia. Primer van ser els estudis de magisteri, després la teologia amb els jesuïtes, a Comillas, en una línia molt oberta. Imparteix Religió (catòlica) en dues escoles concertades religioses; una és a Vic, l'altra a l'Hospitalet del Llobregat. L'assignatura és obligatòria per a tothom.

Núria: Jo arribo a l'escola molt marcada pel descobriment del món interior en primera persona, per com el silenci i la contemplació (o l'atenció sostinguda) m'ajudaven a connectar amb la vida, i desitjava que els nens i nenes poguessin descobrir aquest tresor, tenir-ne experiència, que formés part del seu procés de creixement. I aleshores em cauen els llibres de religió a les mans... tan lluny de tot plegat! Com compaginar aquell temari amb les necessitats de les criatures o amb les meves inquietuds? Vaig començar a modificar activitats, a elaborar noves dinàmiques per apropar-nos als temes de fons... Jo també us trobo al Fòrum, i després m'apunto a aquell seminari. Va ser una sort poder trobar algú en línia amb qui poder treballar. Poc a poc l'assignatura ha anat agafant vida, em sembla que l'assignatura va evolucionant amb mi, amb cadascú.

Les dues escoles són molt diferents. A la de l'Hospitalet l'ambient és més homogeni, nens i nenes que provenen de famílies d'aquella primera immigració dels anys 60, i el referent religiós que tenen els arriba majoritàriament dels avis, no dels pares. En canvi, l'escola de Vic es troba en un barri de la perifèria i l'alumnat és molt representatiu de les diferents onades migratòries. Fa un temps hi havia molta presència magrebina; ara hi ha més diversitat, la comunitat sikh és força nombrosa, així com l'africana (tant musulmana, com cristiana o animista). Quan parlo, els referents culturals cristians són força escassos. Ara, quan parlem de la Quaresma el seu referent més proper per entendre-la és el Ramadà.

Objectius, reptes...

Núria: Què pretenc a la classe de religió? Desitjo oferir un espai i un temps en el qual les criatures puguin fer l'experiència del món interior que portem dins, que puguin descobrir tota la vida que ens envolta, meravellar-se'n, que puguin sentir la sorpresa per la vida de cada dia i que això els desperti agraïment, interès. I és com a part d'aquest procés de descoberta que entrem en contacte amb el fet religiós, en la seva gran diversitat. I per fer-ho treballem molt el llenguatge simbòlic, explorarem els textos: "què ens deuen voler dir amb això?", "què és el que devien experimentar aquella gent per a que ho diguessin amb aquestes paraules?"

Hi ha un doble objectiu en treballar el llenguatge simbòlic. Entendre el perquè de les coses, de certs gests, paraules, ritus, d'on provenen, aprendre a interpretar-ne el sentit, comprendre que les coses no són perquè sí, que tenen un significat. I, alhora, aprendre a fer servir paraules i gests per expressar allò que va més enllà del que podem tocar o descriure. Divideixo l'hora entre una primera part d'atenció silenciosa, amb uns primers moments de presa de consciència de la respiració i d'un mateix, seguits d'alguna audició, o d'una estona de pintar un mandala, o de reflexió a partir d'alguna pista que ajudi a percebre, a descobrir, a adonar-se... ("des que t'has llevat, quantes coses t'han regalat?", etc.); i una segona part de treball a partir de textos i temes relacionats amb el fet religiós.

La Núria explica que li va semblar que –de cara a aquesta conversa– podia ser interessant recollir el parer de l'alumnat sobre l'assignatura. Va passar una enquesta a les dues escoles, a sisè, amb preguntes sobre el que més els agradava, el que canviarien, si els semblava que era important el que aprenien, o no, etc. La seva sorpresa va ser comprovar que majoritàriament (i sobretot a l'Hospitalet) el que més valoren és la primera part: "quan ens tranquil·litzen", "és l'únic moment del dia que tinc així", "m'adono més de les coses"... –llegeix. La Maria recorda unes colònies amb un grup de cinquè en les quals, entre moltes altres activitats, una nit van passar cinc minuts estirats a terra mirant els estels. I quan –en tornar– van recollir la valoració de com havia anat tot plegat, per sorpresa dels adults, el que més els havia agradat eren els cinc minuts de contemplació de la nit!

Maria: Contemplar és connatural a l'ésser humà, ho necessitem, ho desitgem, ens agrada, som els adults els que fallem no oferint-ho!

Carme: jo també combino les dues menes d'activitat, però la dinàmica depèn del dia, del grup... I ara hi ha un sisè en el que m'han demanat de preparar ells mateixos el "moment especial". Hem fet una llista, i ho fan per torns; s'ho prenen amb molt d'interès, i veuen que no és fàcil, que preparar-ho demana temps... M'encanta!

Què és el que més m'importa? Transmetre que tot el que ens envolta no ens ho podem acabar mai, que no ens podem avorrir! Que ho visquin, que en facin l'experiència. Em trobo amb criatures de vuit anys que no han notat que els núvols es mouen, d'altres que han passat mil vegades per davant d'un dibuix a l'escola i ni l'han vist! Una informació sobre la pagoda o la mesquita la podran trobar fàcilment quan vulguin, però aprendre a sorprendre's... és un procés que demana temps i constància.

Maria: Tot això connecta amb el gran objectiu "d'obrir els ulls a la realitat", que lliga atenció, interrogació, llenguatge simbòlic... tot va unit. El treball de l'atenció fa possible la sorpresa, i és font d'agraïment. Aproximant-nos als textos, explorant què deuen voler dir, és quan podem descobrir que tot aquest patrimoni és ple d'interrogants i de pistes per créixer per dins, que és una invitació a explorar al màxim el potencial de ser persones

del tot. Aprendre a viure el llenguatge simbòlic, com el que és, simbòlic, és l'altre gran objectiu d'aquest àmbit: què ens deu voler dir, veure que sempre et parla de nou, que de vegades ho has de deixar reposar perquè sembla que no et diu res, que escoltar el que li diu a un altre et fa pensar, etc.: familiaritzar-se amb els mecanismes propis de moure's entre metàfores, al·lusions, imatges, símbols...

Teresa: Comparteixo tot el que dieu, però m'agradaria subratllar un altre punt: la importància de l'obertura mental. Perquè a mesura que t'apropes al bagatge d'aquests mestres, unes persones que van fer un procés personal i que ho expressen cadascú a la seva manera, nosaltres, criatures i adults, cadascú des de les condicions pròpies de la seva edat, participem en un procés d'obertura mental que passa pel reconeixement de l'altre, per l'acceptació, per l'esforç de comprensió. I de tot el que succeeix a l'aula, qualsevol situació que puguem aprofitar per alimentar aquesta obertura, benvinguda sigui! És normal que cadascú vegi les coses des de les perspectives de l'entorn cultural del qual prové i que el constitueix, però no serem caixes tancades si fem aquest exercici, tan sovint com puguem. I és ben cert que no és qüestió d'una assignatura, que això pot impregnar tota l'escola, que a totes les hores es presenten oportunitats, però la nostra hora és especialment propícia per treballar-ho.

Núria: És un espai privilegiat per conèixer l'altre, per oferir el temps i l'oportunitat de fer-ho, ho veig dia a dia, és font de respecte i de convivència.

Carme: És que el que no té sentit és la normativa! Quin sentit té separar l'aula per religions quan la societat és diversa, és plural? El fet de poder fer la classe conjunta ens ajuda a conèixer, a respectar, a integrar, a comprendre, a cohesionar, a deixar de tenir por de les diferències, a valorar, a sentir-se reconegut... Si haguéssiu vist el dia que, parlant de la mesquita i del cant del muetzi, un nano es posa a cantar-lo, amb molt bona veu, i tota la classe aplaudint-lo!

Núria: Iestic segura que més gent voldria treballar així, però falta formació.

Teresa: T'hi impliqués perquè ho sents. Com en qualsevol altra matèria (o potser fins i tot més) t'ha d'interessar, amb la teoria no n'hi ha prou, hi has de connectar.

Maria: Tenim l'oportunitat de crear un espai en què el respecte a la diversitat no és una lliçó, sinó que es desprèn del tracte que tens amb la diversitat: diversitat en relació a les procedències de les criatures, en relació als textos i mestratges diferents que apareixen a classe, quan veiem com els homes, les dones, hem explorat per camins diferents i que de tot arreu ens arriben aportacions. Diversitat perquè no es pretén que d'un text se'n despengui una conclusió única sinó que aprenem a veure el que ens diu a cadascú a cada moment; quan ens familiaritzem amb que el que em diu a mi potser no és exactament el mateix que et diu a tu. Quan l'accent el posem en el fet que siguin autèntics, que hi siguin del tot en la reflexió, perquè és això el que ens fa créixer. Un marc de respecte a la diversitat de ritmes, de tarannàs, disposats a donar temps a la conversa i que cadascú s'expressi amb les seves paraules i arribi a les seves conclusions. No és un espai per unificar, sinó per afavorir que cadascú pugui fer el seu itinerari.

Teresa: Sí, també volia destacar la importància de respectar el ritme de cada criatura. Vas proposant activitats i ja ho veus, per exemple, que hi ha criatures que un dia fan el lligam intuïtiu i altres que continuen entenent al peu de la lletra, i no passa res. Ho han de saber que no passa res, que no esperem cap determinada resposta. Que el que desitgem és que s'impliquin en posar paraules a allò que veuen i viuen, al que pensen i senten. I que això no és fàcil, que se n'aprèn intentant-ho... Es generen molts moments

màgics a l'aula. Els primers anys, en molts moments, vaig patir; ara ja només gaudeixo! I no és que no em trobi amb dificultats, però gaudeixo, gaudeixo amb les reflexions que surten, amb les connexions que fan. Quan veus que a una criatura se li il·lumina la cara perquè acaba de “veure” el pas del Mar Roig com un moment de transformació, com una imatge que li parla d'obertura, de canvi, d'un nou camí... N'hi ha molts de moments d'aquests.

Carme: Si et limites a seguir el llibre, de vivències poques... Però si crees les oportunitats...

Teresa: Saben també que respectem el seu ritme. Hi ha els moments de reflexió, l'exercici personal de posar paraules, i els moments de diàleg. Però saben que només compartiran allò que vulguin compartir, i que se'ls respectarà.

Núria: En l'enquesta que vaig fer és una de les coses que també surt, llegeixo: “aquí puc parlar amb confiança”, “aquí puc dir el que penso sense cap pressió”, “és una classe especial on podem pensar com persones de veritat”.

Maria: Aquesta afirmació la trobo impressionant.

Núria: I a la pregunta de “per a què et serveix?” surt molt “per reflexionar”, una reflexió que d'alguna manera noten que els fa “millors”: “em conec millor”, “aprenc a estimar”, “a respectar més els companys”, “a no pensar només en mi” ... Com un espai de reflexió que els ajuda a aprendre a viure de veritat.

Maria: T'estan dient amb unes altres paraules, allò a què ens referim quan parlem de creixement qualitatiu, o de creixement interior. I el patrimoni amb què els posem en contacte està al servei d'aquest creixement qualitatiu dels éssers humans; i del desplegament del nostre potencial, del de cadascú! Al servei de tastar la realitat com el que és, una realitat majúscula, hi posem el nom que hi posem. És una invitació a ser-hi del tot, sencers, amb el cap, el cos, el sentir, amb tot el que som, per a poder vibrar amb totes les capacitats.

Si us sembla ho deixem aquí, que Déu ni do el que ha anat sortint...